

Шмігер Т. (2018). Перекладознавчий аналіз – теоретичні та прикладні аспекти: давня українська література сучасними українською та англійською мовами. Монографія. Київ: Львів: ЛНУ ім. Івана Франка. 510 с. ISBN 978-617-10-0245-6

Сергій Засєкін

s.zasyekin@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Рецензована монографія увібрала в себе багаторічну й копітку працю Тараса Шмігера – непересічної особистості, глибокого аналітика, талановитого учня відомого українського перекладознавця Роксоляни Петрівни Зорівчак. Актуальність запропонованого дослідження зумовлює нагальна потреба впорядкування в перекладознавстві моделей аналітичного опрацювання міжмовного та міжкультурного зіставлення текстів, що дасть змогу з'ясувати можливості й обмеження застосування цих моделей. Провідним підходом автор обрав лексикоцентричний, адже «через Слово людина спілкується з Богом, зберігає національну пам'ять, творить багатозначну художню форму, яка живе поза писаним текстом і взаємодіє з музичною культурою, риторичним мистецтвом та історичною наукою» (с. 19).

За мету книга має визначити внутрішні та зовнішні чинники еволюції розгляду перекладеного тексту, схарактеризувати перекладознавчий аналіз із перспективи сьогоденних можливостей і потреб критиків перекладу, випрацювати й уточнити способи зіставлення давньоукраїнських оригіналів і їхніх перекладів сучасними українською та англійською мовами. Це й загалом визначає й аспекти новизни дослідження, позаяк здійснено спробу розширення розуміння перекладознавчого аналізу від одиночного методу до системи аналітичних засобів для вивчення розмаїття текстових компонентів, властивостей і функцій.

Розділ 1 відкриває чітка дефініція терміна «перекладознавчий аналіз», що позначає сукупність критеріїв, які застосовують для визначення відповідності між зіставляваними текстами. Перекладознавчий аналіз автор потрактовує як систему мово і літературознавчих методів, які розкривають репрезентацію культурного буття нації у лексиконі її мови, смислову функційність комунікативних структур художнього тексту та інтерпретаційного потенціалу оригіналу з погляду їхнього відтворення засобами цільової мовокультури (с. 165). Вважаючи І. Я. Франка не лише основоположником українського перекладознавства, а й провідником перекладознавчого аналізу, автор фокусує далі увагу на постатях М. Зерова, О. Фінкеля, В. Державина, Г. Майфета, Є. Маланюка, завдяки яким метод розширив свої інструментальні рамки, досягши найбільшої популярності в Україні у другій половині ХХ ст. Сприяли цьому перекладачі, критики й теоретики перекладу – М. Рильський, Г. Кочур, В. Коптілов, Ю. Жлуктенко.

Цікавим видається визначення й операціоналізація актуальних для перекладу термінів «точності» й «вірності», увагу яким приділяли багато вчених, серед яких були й Г. Кочур і В. Коптілов. Науковці виходили з того, що в центрі розгляду – «якість перекладів» (Кочур 2008:159), що дає підстави доречності послуговування терміном «вірності» перекладу.

Потому Тарас Шмігер ставить слушне запитання: Чи може існувати «теорія критики» перекладу? Замість розлогих і складних теоретичних рефлексій автор уводить для розгляду опубліковані на стикові століть 12 монографічних досліджень із критики перекладу та дотичних до неї праць. Наслідком їхнього опрацювання є накреслення основоположних принципів критики перекладу, зокрема: робота з текстами, а не поняттями й явищами; метою є аналіз; периферійність теоретичних висновків; критика перекладу – не дидактика, тому не займається сертифікацією кваліфікації перекладача. Далі висновує, що в контексті прикладного застосування, найважливіші аспекти критичних студій спрямовуватимуться на стандартизацію перекладного процесу та оцінювання серйозності й складності помилок. Звідси впливає те, що серед головних завдань для розвитку критики перекладу постає вироблення семантично-текстових моделей аналізу.

Також у цьому розділі згадано внутрішньомовний переклад – геть мало досліджену галузь теорії перекладу. Потреба в ньому зумовлює подальший аналіз релігійних текстів перекладу, ожилих для носіїв мови й культури сьогодення. Чи не вперше згадано в контексті внутрішньомовного перекладу властиве й для міжмовного перекладу явище множинності перекладів, що готує читача до появи в подальшому авторових семіотичних інсайтів.

Розділ 2 скеровує читача до нових тенденцій, до яких має «дослухатися» сучасне перекладознавство. Когнітивне осмислення перекладу неможливе без учасника й посередника міжмовної комунікації – перекладача, його когнітивних і емоційних структур. Мета введення когнітивних методів аналізу показує, що в акті перекладу все-таки твориться нова дійсність, породжується «нова інформація» (Лотман, 2004:159), бо неперекладність існує, адже неможливо одну дійсність відобразити засобами іншої дійсності і вважати продукт автентичним. Однак неперекладність існує доти, доки дійсність вихідної мови не стає частиною власного досвіду цільової мови.

Природно очікувати від сучасного автора, який має інтенцію достеменно збагнути сутність нового перекладознавчого аналізу, введення когнітивного аспекту в парі з комунікативним. Отож не менш інформаційно насиченим є Розділ 3, що встановлює комунікативні засади аналізу перекладу, докладно з'ясовуючи звучання усталених (із погляду лінгвістики тексту) категорій тексту, а саме інформативності, когерентності, з перспективи перекладознавства сьогодення. Це – функційність тексту, комунікативна ефективність, естетичність, інформативність, етнічність. Ними окреслено континуум сприйняття й інтерпретації давніх текстів, замість обмеження просторово-часовими межами їхнього виникнення. Простежено перехрещення когніції й комунікації, що засвідчує «бажання усвідомити авторові комунікативні цілі й інтенції».

Сучасним дослідникам, на мій погляд, імпонуватиме зацентрована Тарасом Шмігером головна ідея когнітивного підходу – подібності: ми так часто намагаємося розмежувати, відконтрастувати цільовий і вихідний тексти, що надто захоплюємося пошуком розбіжностей. Натомість, у першому розумінні, перекладознавчий аналіз, пропри його первинне призначення спиратися на відмінності, тяжіє до встановлення подібності функцій мовних знаків у зіставлюваних культурах, даючи простір для вибору перекладацьких рішень. Відтак, як пише автор, «еквівалентність на рівні текстових ознак можна розрахувати на основі культурної подібності, а не тотожності» (с. 304).

Нарешті, останній розділ 4 присвячено перекладознавчому аналізу здебільшого релігійного дискурсу в розрізі культури й аксіології. Культурний підхід до перекладу ставить за завдання поєднати культуру, яка є абстракцією над часом і простором, та читача, який є конкретним реципієнтом у своїй системі координат. В оцінці якості перекладу автор апелює до його цінності у вимірі цільової культури, спрямовуючи таким чином розум читача до ідеї семіотичної інтеракції текстів джерела й перекладу. Приділивши питанню цінності й інтертекстуальності вагому частину аналізу релігійної комунікації, читач наприкінці розділу дає собі звіт, що несвідомо став частиною інтеракції Бога й людини, що має за мету їхнє примирення через текст. Відтак і цінність різнокодових текстів, за термінами Ю. Лотмана, можливо, й зумовлює смислопороджувальна структура у творчому акті інтерпретації: перекладач (читач) повторює, або реконструює процес авторового створення тексту у зворотному напрямі – від тексту – до задуму (Лотман, 2004:217). Усередині «думних світів» (Ibid) автора й читача культурна матриця володіє потенціалом визначення вартості чужоземного слова. І, як не парадоксально це звучить, ступінь його цінності зростає зі ступенем неперекладності тексту, що його включає.

Ці ціннісні риси вдало втілив автор у монографії, яка, переконаний, стане в пригоді дослідникам у галузі перекладознавства, літературознавства, лінгвістики й поезики дискурсу, релігієзнавства. Висновки засвідчують реальність доволі складного завдання інтегрування трьох груп моделей семантичного аналізу у площині перекладу – когнітивної, комунікативної й культурної.

Любов до рідного й чужоземного Слова, близькість до українського культурного контексту – семіотична риса Тараса Шмігера, яка приваблює й налаштовує читача на вкрай позитивне, хоча й подекуди критичне осмислення буденних перекладознавчих феноменів сьогодення.

Література

References

- Кочур Г. П. Література та переклад: Дослідження. Рецензії. Літ. портрети. Інтерв'ю. У 2-х т. Київ: Смолоскип, 2008.
- Лотман Ю. Семіосфера. СПб: Искусство-СПБ, 2004.
- Kochur, H. (2008). *Literatura ta Pereklad: Doslidzhennia. Retsenzii. Lit. Portrety. Intervyu. [Literature and Translation. Research. Reviews. Literary Images. Interviews]*. Kyiv: Smoloskyr.
- Lotman, Yu. (2004). *Semiosfera [Semiosphere]*. S.-Petersburg: Iskustvo SPB.